

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นพืชหลักของประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยในปี 2553 พื้นที่การเพาะปลูกข้าวทั้งหมดทั้งหมดของประเทศไทยมีทั้งสิ้น 61.78 ล้านไร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวมากที่สุดเท่ากับ 37.82 ล้านไร่ รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ มีพื้นที่ปลูกเท่ากับ 13.56 9.20 และ 1.20 ล้านไร่ ตามลำดับ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2543 ที่มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งประเทศเท่ากับ 57.78 ล้านไร่ กล่าวคือพื้นที่ปลูกข้าวในปี 2553 เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.49 เมื่อเทียบกับพื้นที่ปลูกข้าวในปี 2543 ในขณะที่ผลผลิตข้าวในปี 2553 ของประเทศไทยมีปริมาณเท่ากับ 24.34 ล้านตัน ซึ่งเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2543 ที่มีปริมาณผลผลิตเท่ากับ 19.02 ล้านตันหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 21.88 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554)

นอกจากนั้นข้าวยังเป็นพืชที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ในแง่มูลค่าการเป็นสินค้าส่งออก คือข้าวเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ 1 ใน 10 ของสินค้าส่งออกทั้งหมดของประเทศ โดยในปี 2553 ประเทศไทยส่งออกข้าว 8.94 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่าเท่ากับ 168,193 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นข้าวหอมมะลิไทย 2.36 ล้านตัน มูลค่า 63,520 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 26 ของปริมาณข้าวที่ส่งออกทั้งหมด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2554) การส่งออกข้าวเป็นการส่งออกในรูปแบบข้าวที่ผ่านการแปรรูปแล้ว อันเป็นผลจากกฎระเบียบที่ไม่อนุญาตให้มีการส่งออกข้าวเปลือกไปยังต่างประเทศเพื่อป้องกันการขาดแคลนข้าวเปลือกภายในประเทศและเพื่อจัดระเบียบการส่งออก (กรมการค้าต่างประเทศ, 2548) โดยรูปแบบข้าวที่ประเทศไทยส่งออกประกอบด้วย ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอมปทุมธานี1 ข้าวขาว 100% ข้าวขาว 5% ข้าวขาว10% ข้าวขาว 15% ข้าวขาว 15% ปลายข้าว ข้าวกล้อง ข้าวเหนียว ข้าวเหนียว และอื่นๆ (สำนักพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว, 2553) โรงสีข้าวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทอย่างมากในตลาดข้าวของประเทศไทย

ประเทศไทยมีโรงสีข้าวกระจายทั่วประเทศตามแหล่งปลูกข้าว อย่างไรก็ตาม พบว่าจำนวนโรงสีข้าวของประเทศไทยมีจำนวนลดลง กล่าวคือ ในปี 2549 จำนวนโรงสีข้าวประเทศไทยมี 39,000 แห่ง

ลดลงเหลือ 38,744 แห่ง ในปี 2553 (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2553) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีจำนวนโรงสีข้าวมากที่สุดคือร้อยละ 75 ของโรงสีทั่วประเทศ รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ร้อยละ 9 และ ร้อยละ 6.6 ตามลำดับ สาเหตุที่โรงสีข้าวมักตั้งอยู่ในบริเวณที่มีการปลูกข้าว เนื่องมาจากง่ายต่อการขนส่งและรวบรวมข้าวเปลือกจากเกษตรกร โรงสีข้าวในประเทศไทยถ้าแบ่งตามกำลังการผลิตสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท¹ คือ โรงสีขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยโรงสีแต่ละประเภทมีกระบวนการผลิต การใช้แหล่งพลังงานที่แตกต่างกัน (เครื่องยนต์ดีเซล เครื่องจักรกลไอน้ำ และมอเตอร์ไฟฟ้า) นอกจากนี้อุตสาหกรรมโรงสีข้าวในประเทศไทยมีทั้งที่ดำเนินงานโดยเอกชนและสหกรณ์ การจัดการของโรงสีข้าวเอกชนและโรงสีข้าวสหกรณ์มีความแตกต่างกันที่จุดประสงค์ของโรงสีคือโรงสีข้าวเอกชนเน้นการทำกำไร ในขณะที่จุดประสงค์ของโรงสีสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกของสหกรณ์ ชุกรกรรมที่โรงสีข้าวดำเนินการประกอบด้วย การรวบรวมข้าวเปลือกจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าว การแปรรูปหรือการสีข้าว การเก็บรักษา รวมถึงการเป็นตัวแทนจำหน่ายข้าว โดยโรงสีข้าวสหกรณ์จะไม่ได้ดำเนินการตลอดทั้งปี เนื่องจากข้อจำกัดในด้านข้าวเปลือกที่มีเฉพาะฤดูเก็บเกี่ยว ทำให้โรงสีข้าวต้องหยุดสีข้าวช่วงนอกฤดูเก็บเกี่ยว จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่มีการใช้งาน โรงสีข้าวอย่างเต็มความสามารถ

ในปี 2554 ประเทศไทยมีสหกรณ์การเกษตรทั้งหมด 6,962 แห่ง ในจำนวนนี้มีสหกรณ์การเกษตรที่มีโรงสีข้าวอยู่เพียง 151 สหกรณ์กระจายตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดจำนวน 73 สหกรณ์ รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ จำนวน 41, 40 และ 7 สหกรณ์ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความสามารถในการผลิตของสหกรณ์การเกษตรพบว่า ในปี 2550 สหกรณ์การเกษตรแปรรูปข้าวรวมทั้งหมด 100,707 ตันข้าวเปลือก คิดเป็นมูลค่า 751.76 ล้านบาท จากการดำเนินงานของโรงสีข้าวของสหกรณ์ที่ผ่านมาพบปัญหาในกระบวนการผลิต เนื่องจากพนักงานของโรงสีของสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้หรือรับการถ่ายทอดการสีข้าวเหมือนโรงสีเอกชนทั่วไป เพราะสาเหตุที่จัดตั้งโรงสีขึ้น เพียงเพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกของสหกรณ์ที่ส่วนใหญ่ทำนาแล้วนำผลผลิตมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิตแทนการจำหน่ายเพียงข้าวเปลือกให้กับโรงสีเอกชน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลไปถึงต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นของสหกรณ์ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมารวมส่งเสริมสหกรณ์ได้เร่งพัฒนาโรงสีข้าวของสหกรณ์ให้ผลิตผลผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อสามารถแข่งขันในตลาดได้ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2553)

¹ การแบ่งโรงสีข้าวตามขนาดสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก มีกำลังการผลิตไม่เกิน 30 ตันต่อวัน (24 ชั่วโมง) ขนาดกลาง มีกำลังการผลิตอยู่ระหว่าง 31-60 ตันต่อวัน (24 ชั่วโมง) และขนาดใหญ่ มีกำลังการผลิตตั้งแต่ 61 ตันต่อวัน (24 ชั่วโมง) วันขึ้นไป (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2553)

จากปัญหาข้างต้นนำมาสู่ประเด็นที่น่าสนใจ 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรกศึกษาประสิทธิภาพ การสีข้าว หรือประสิทธิภาพทางเทคนิคในการสีข้าวของโรงสีข้าวสหกรณ์ การสีข้าวที่มีประสิทธิภาพ คือเมื่อนำข้าวเปลือกผ่านกระบวนการสีจากเครื่องสีข้าวแล้วได้ปริมาณข้าวสารปริมาณมาก และมี สัดส่วนปริมาณข้าวคืนที่มากกว่าข้าวที่แตกหัก แต่การสีข้าวให้ได้ปริมาณมากและมีคุณภาพนั้นมีปัจจัย หลายอย่างที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านเครื่องจักร คุณภาพของข้าวเปลือก รวมไปถึงความสามารถใน การจัดการของผู้ดูแลด้วย แต่ถึงแม้ว่าสหกรณ์จะมีประสิทธิภาพทางเทคนิคในการสีข้าวที่สูง แต่ไม่มี การจัดการที่ดีก็ไม่สามารถทำให้โรงสีข้าวขึ้นเกิดประโยชน์มากที่สุด เนื่องจากสหกรณ์ ไม่ได้ใช้โรงสี ข้าวอย่างเต็มความสามารถในการสีข้าว จึงนำไปสู่ประเด็นการศึกษาที่สองคือ การศึกษาประสิทธิภาพ ในการจัดการของโรงสีข้าวของสหกรณ์ เนื่องจากว่ากิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในโรงสีข้าวขึ้นก่อให้เกิด ค่าใช้จ่ายทุกกิจกรรม ตั้งแต่การรวบรวมข้าวเปลือกจนถึงการจำหน่ายผลผลิตให้กับลูกค้า ซึ่งกิจกรรม เหล่านี้ต้องมีการจัดการที่ดีเพื่อให้เกิดต้นทุนที่น้อย เพราะบางครั้งโรงสีข้าวสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพทาง เทคนิคในการสีข้าวสูงกว่าสหกรณ์อื่น อาจจะไม่ได้มีรายได้และกำไรที่สูงกว่าสหกรณ์อื่นไปด้วย เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้ต้องผ่านการจัดการทั้งทางการตลาด และต้นทุนที่เกิดจากการจัดการภายใน โรงสีข้าวของสหกรณ์ทั้งหมด

ฉะนั้นการศึกษารุ่นนี้จึงไม่เพียงแต่ศึกษาถึงประสิทธิภาพทางเทคนิคของโรงสีข้าวเท่านั้นแต่ จะศึกษาในส่วนของประสิทธิภาพการจัดการของโรงสีข้าวด้วย เป็นการตอบคำถามได้ว่าโรงสีข้าว สหกรณ์แต่ละโรงนั้นต้องเพิ่มประสิทธิภาพในด้านการสีข้าวและในด้านจัดการของโรงสีข้าวสหกรณ์ อย่างไร และปัจจัยใดที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ เพื่อให้โรงสีข้าวของสหกรณ์ได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น และมีส่วนช่วยให้เกษตรกรสมาชิกได้รับอรรถประโยชน์จากโรงสีข้าวมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษารุ่นนี้คือ มุ่งศึกษาการจัดการของโรงสีข้าวสหกรณ์ใน ภาคเหนือของประเทศไทยโดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะโรงสีข้าวของสหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ
- 2) เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการสีข้าวของโรงสีข้าวสหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ
- 3) เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพการสีข้าวของสหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ
- 4) เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพการจัดการของโรงสีข้าวของสหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

จากการศึกษาประสิทธิภาพการจัดการโรงสีข้าวในครั้งนี้นี้ ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับสหกรณ์การเกษตรที่มีโรงสีข้าวผู้ประกอบการ โรงสีข้าวรวมถึงหน่วยงานภาครัฐได้ ดังนี้

- 1) โรงสีข้าวสหกรณ์สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการ วางแผนการผลิต และปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด
- 2) ผู้ประกอบการ โรงสีข้าวทั่วไปสามารถนำข้อมูลพื้นฐาน ผลการศึกษาไปปรับใช้ในการจัดการ และการผลิตของตนเอง
- 3) หน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ปรับเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการโรงสีข้าวสหกรณ์ ตลอดจนเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตข้าว

1.4 คำจำกัดความ

ประสิทธิภาพการสีข้าว หมายถึง การนำวัตถุดิบซึ่งก็คือข้าวเปลือกและทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตมาแปรสภาพ โดยผ่านกระบวนการผลิตตามลำดับขั้นตอนของการกระทำก่อนหลังออกมาเป็นผลผลิต ให้ได้ปริมาณและมีคุณภาพด้วยต้นทุนที่ต่ำที่สุด

การจัดการ คือกระบวนการนำทรัพยากรขององค์กรมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (ศิริวรรณ และคณะ, 2545) การจัดการให้มีประสิทธิภาพ หมายถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรของโรงสีข้าวสหกรณ์ ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดในการดำเนินการต่างๆ โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่มากที่สุด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved